

MÜSLÜMANLARIN KRİSTOF KOLOMB'DAN EVVEL AMERİKA'YI KEŞİFLERİ

Prof. Muhammed Hamidullah

Çev.: Mustafa BİLGE

H. 150 /
Hz. İmam-ı Azam Ebû Hanife (Ö.767) yeryüzünün bir top gibi olduğunu ve üzerinde alınan herhangi bir noktanın onun merkezini teşkil edebileceğini evvelce biliyordu. (bk. el-Muvaffak, Menâkıb Ebi Hanife, c. 1, s. 161).

Müslümanlar coğrafyaya ait Yunanca kitapları Batlamyus ile tercüme etmişlerdi. Fakat bu tercümelerin yeryüzünün düz olduğuna dair verdiği izahatın en az bir şekilde dahi tesiri altında kalmadıkları görülmüyor. Zira İbn Rüşd 890 sıralarında coğrafyasında (s. 12) şöyle diyordu:

«Bilginler arasında kara ve deniz kırsımlarıyla beraber bütün yeryüzünün top gibi, bir küre şeklinde olduğu hususunda bir ittifak vardır. Güneşin, ayın ve yıldızların doğuşu, dünyanın muhtelif yerlerinde aynı anda vukua gelmeyişi, doğu kırsımlarda kalan memleketlerde batı kırsımlardaki memleketlerden daha erken doğuşu gerçeği ile bu hususta delil getirilir. Semavî cisimlerin bu intizamı aynı ihtiyaca cevap teşkil eder.»

Diğer bir yerde (s. 8) aynı müslüman müellif şöyle söylüyor:

«Yeryüzü, konkav bir şekilde olan göğün (semanın) ortasında, havada asılı büyük bir top gibi küredir. Hem üst taraftan hem alt taraftan ve hem de kenarlarından, böylece semâ her taraftan dünyayı eşit bir şekilde sarmaktadır. Semânın içinde dünya, kabuk içindeki yumurtanın sarısı gibidir.»

El-Fakih isimli eserde İbn Khurradhbeh, Mesudî ve diğerleri hep aynı şekilde düşünmektedirler.

Onları bu hususta düşünmeye sevkedilen ilk fikir, yeryüzünde verilen herhangi bir noktadan hareket eden bir kimsenin sağa, sola veya, istediği bir istikamete

gitmek şartıyla, bir gün tekrar aynı noktaya ulaşabilmesinden ileri gelmiştir.

Hattâ Ebu el-Fidâ (ö. 1332) coğrafya kitabında (Fransızcaya Reinaud tarafından çevrilmiştir. 11/1, s. 3-5) daha ileri giderek şöyle demiştir:

— «Eğer bir kimse verilen bir noktadan doğuya, diğer biri batıya doğru gitse bir üçüncü kimse de başlangıç noktasında kalsa, aynı noktadan uzaklaşan bu iki yolcu çıkış noktasına vardıklarında, her ikisi de aynı zaman zarfında döndükleri halde, dünya turu yapmak üzere doğuya giden kimse bir gün fazla batıya giden ise-güneşin doğuş ve batışına göre hüküm verilerek-bir gün eksik hesap edecektir. Zira batıya giden kimse güneşle aynı istikamette yürümektedir. Bu bakımdan onun günü doğuya gidene nisbetle dâima bir az uzundur. Netice olarak devr-i âlem tamamlandığında bu fark tam bir gün eder.»

Okuyucularım Jules Verne'in «80 Günde Devr-i Âlem» isimli eserinde bu hadiseden bahseden kısmı, iyi hatırlıyacaklardır. Orada devr-i âlem yapan bir Londra-lı memleketine dönüşünde bir gün geç kaldığını zannetmişti. Halbuki neticede bahsi kazandığı ortaya çıkmıştı. Zira Londralılar güneşin doğuşunu, devr-i âlem yapan roman kahramanından bir kere az görmüşlerdi.

El-Birûnî seyahatinden dönüşünde dünyada iki nokta üzerinde devamlı olarak 6 ay müddetle güneşin doğmadığını söylemişti. (Cemâhîr, s. 167).

Bu ilmi nazariyeler yalnız kitap ve seminerlerde kalmamış aynı zamanda tatbikat sahasına koyulmuştur. Müslümanlar M. 640 da Hz. Muhammed (S.A.V.)'in vefatından 15 sene sonra Hz. Osman (R.A.)

devrinde İspanya'ya girdikleri zaman, önelerine nihayetsiz Atlantik okyanusu çıktı. Hemen keşiflere başladılar. Mürûc el-Zehab (C.I.s. 258-9, Paris) isimli eserinde Mesûdî (Bu eserini 956 da yazmıştır) der ki:

«Sis okyanusunda (Atlantik), Ahbâr el-Zamân isimli eserimizde (çok yazık ki bu eser şimdi kayıptır.) bütün tafsilâtıyla bahsettiğimiz gibi birçok garip şeyler vardır. Orada gördüğümüz maceracılar, Okyonusta hayatlarını tehlikeye atarak uzaklara açılmışlardır. Bunlardan bazıları sağ salim geri dönmüşler, diğerleri ise bu teşebbüslerinde hayatlarını kaybetmişlerdir. «Bunun üzerine Kurtuba halkından Haşhaş adında bir kimse, kendi muhitindeki arkadaşlardan bir gençler grubu teşkil ederek bu okyanusta bir seyahate çıkmış ve uzun bir zaman sonra ganimetlerle geri dönmüştü. Bugün bütün İspanyollar bu hadiseyi bilirler.»

Diğer çok enteresan bir rapor İdrîsî (Ö. 1166) tarafından Nûzhet el-Müstâk (Uzun zaman önce kısmen Pariste basılmıştır.) isimli coğrafya kitabında nakiedilmiştir. İdrîsî burada şöyle der:

«Müslümanların baş kumandanı Ali b. Yusuf b. Taşfin, emrindeki kumandanlardan Rakş el-Auz diye bilinen Ahmed b. Ömer'i, Atlantik okyanusunda muayyen bir adaya hücum etmek üzere gönderdi. Fakat o buna muvaffak olamadan öldü. (s. 55)... Bu sis okyanusunun ötesinde ne olduğu bilinmemektedir. Hiç kimse bu husta sağlam bir bilgiye sahip değildir. Zira onu aşmak çok zordur. Orada gökyüzü sislidir. Dalgalar çok kuvvetlidir. Korkunç tehlikeler vardır. Deniz hayvanları dehşetlidir. Rüzgârlar fırtına yüklüdür. Orada birçok adalar vardır. Bazısı meskündür, bazıları da sular altında kaybolmuştur.

Şimdiye kadar hiçbir denizci onu aşmamış ancak kıyı boyundan gitmeye muvaffak olabilmıştır. (s. 165).

...Ve Lizbon şehrinde «Mugarrarın (baştan çıkarılmışlar)» adı altında maceracılar yola çıktılar. Sis okyanusuna girdiler. Orada ne bulunduğunu ve nerede so-

na erdiğini öğrenmek istiyorlardı. Lizbon şehrinde el-Hama (kaplıca-menbaı) yakınlıklarında hâlâ «Darb el-Mugarrarın ilâ âhir el-ebed = Ebediyete kadar baştan çıkarılanlar caddesi» diye bilinen bir sokak vardır. Filhakika, birbirinin yeğeni olan 8 arkadaş ticarî nakliyat için bir gemi hazırlamışlar ve onu kendilerine aylarca yetecek kadar su ve yiyeceklerle doldurarak yola çıkmışlardı. Rüzgâr doğudan esmeye başlayınca ondan 11 gün yol alacak kadar bir fayda temin edebildiler. En nihayet Okyanusta dalgaların gayet kuvvetli olduğu, suyun pis koktuğu, sayısız sığ yerler bulunan ve görüş mesafesinin gayet zayıf olduğu bir yere ulaştılar. Orada kaybolacaklarına emin olduklarından, yelkenlerini başka istikamete çevirdiler ve güneye doğru tam 12 gün yol aldılar. Nihayet Keçi adasına ulaştılar. Gerçekten adada başlarında hiç bir çoban bulunmadan serbestçe otlayan sayısız keçi sürüleri vardı.

Denizciler adaya yaklaşarak karaya ayak bastılar. Orada, yanında yaban inciri bulunan bir su kaynağı buldular. Keçilerden bazıları yakalayıp kestiler, fakat etleri o kadar acıydı ki içlerinden hiçkimse yutamadı. Böylece, yalnız derileri sakladılar ve esen güney rüzgârının kuvvetiyle tekrar oradan ayrıldılar. 12 gün daha yol aldıktan sonra uzakta meskûn gibi görünen bir ada daha gözlerine çarptı. Orada sürülmüş tarlalar vardı. Ne bulunduğunu anlamak üzere o tarafa doğru seyretiler. Fakat birtakım kayıklar he men onları kuşattı. Onları esir alarak sahilde bulunan fakir bir köye naklettiler. Orada karaya çıkıldı. Denizciler orada kırmızı derili insanlar gördüler. Vücutlarında fazla kıl yoktu. Saçları düzdü. Uzun boyluydular. Kadınları harikulâde güzelliğe sahipti. Denizciler burada 3 gün kadar bir evde hapsedildiler. Dördüncü gün yanlarına Arapça konuşan biri geldi. Onlara kim olduklarını ve ne için geldiklerini sor du. Gereken bütün malûmatı verdiler. Tahkikatı yapan onlara herşeyin iyi olacağını va'd ederek kendisinin kralın tercümanını olduğunu söyledi. Bu tahkikatı takibeden gün kralın huzuruna getirildiler. Kral

da aynı soruları sordu, onlar da okyanusta ne gibi yeni ve garip şeylerin bulunduğunu araştırmak ve kezâ onun nerede bittiğini öğrenmek için bir seyahate çıktıklarını söyleyerek yine aynı cevapları verdiler. Kral bunları işitince tercümanına dönerek onlara şunu haber vermesini söyledi; «Babam da bu okyanusta dolaşmak için bir köle grubunu idare etmişti. Bu dolaşmaya tam bir ay kadar devam etti. En nihayet ışık olmayan bir yere ulaştılar. Garip bir şey göremeden ve hiçbir istifa-de sağlayamadan geri döndüler.» Sonra sözlerine devamla kral onlara tercüman vasıtasıyla korkmaya mahal olmadığını ve kendisinden ancak iyilik beklemelerini söyledi.

Sonra hapis kaldıkları klübeye döndüler ve batı rüzgârını beklemeye koyuldular. Daha sonra yerliler bir kayık hazırladılar. Denizcilerin gözlerini kapadılar ve bir zaman kadar denizde yol aldılar. Bu talihsiz (Müslümanlar) 3 gün kadar yol aldıklarını zannediyorlardı. Sonra karaya çıkıldı. Bizleri ellerimiz arkaya bağlı olarak kıyıda bıraktılar. Doğmakta olan güneşin büyüyen aydınlığını hissedene kadar orada kaldık. Acınacak durumdaydık. Nihayet uzaktan insan sesleri duyduk. Bağırarak... bunun üzerine bize doğru yaklaştılar ve bizi ellerimizi saran iplerle yaralı bir şekilde buldular. Bizi sorguya çektiler. İstedikleri bütün malûmatı onlara verdik. Bunlar Berberlerdi. İçlerinden biri bize dönerek:

— «Memleketinizden ne kadar uzakta bulunduğunuzu biliyor musunuz?» diye sordu. Biz de:

— Hayır! dedik. O devamla:

— «Buradan sizin memleketinize 2 aylık yol var,» dedi. Bunun üzerine denizcilerin reisi:

— «Vâ Esefi!» (Yazıklar olsun bana!), diye haykırdı. Bu andan itibaren bu bölge bu ismi almıştır ve hâlâ «Esefi» diye isimlendirilir. Bahsettiğimiz gibi Fasın nihayetinde, bir liman şehridir.»

İşte İdrisî'nin raporunda bahsettiği budur. Görünüşe göre denizciler Kanarya adalarından birine ulaşmışlardır. Esefi

hâlâ meşhurdur. (Avrupa haritalarında Safi diye geçer, fakat Arap harfleriyle Esefi diye yazılır. Bir ziyaret esnasında tren istasyonunda bunu farketmişim.) Bu yer Kazablanka (Dâr el-Beydâ) ile Mogador şehirleri arasındadır.

En enteresan rapor aşağıda İbn. Fazlullah el-Ömerî (Ö. 1348) tarafından verilendir. Onun Mesâlik el-Ebsâr isimli ansiklopedisi henüz kısmen basılabilmektedir. Gaudefroy-Demombynes tarafından yapılan Fransızca tercümesinde şöyle der (s. 59, 74-75):

«Mali'nin kuzey taraflarında kendi hükümdarları altında beyaz berberler yaşar. Kabileleri Antasar, Yantar'aras, Medusa ve Lemtuna isimlerini taşır.. Haccdan dönüşünde Mısır'da bulunan hükümdarları Sultan Musâ b. Emîr Hâcib'e:

— «Nasıl hükümdar oldun?» diye sordum. Şöyle cevap verdi:

— «Biz iktidar bakımından oğlun babayı takibettiği bir aileye mensubuz. Benden önce bulunan hükümdar dünyayı saran okyanusun (yani Atlantik Okyanusu) ucuna varmanın imkânsız olduğuna inanmıyor ve bu uca varmak arzusunu besleyerek bu fikrinde inatla ısrar ediyordu. Böylece içi insan dolu 200 kayık donattı. Diğer birçokları da altın, su ve birkaç sene yetecek kadar yiyecek doluydu. Bu grubun kumandanına okyanusun ucuna varıncaya veya yiyecek ve suları bitinceye kadar dönmelerini emretti. Yola çıkıldı. Gidişleri (Gaybubetleri) epeyi uzun bir zamana varmıştı ki nihayet bir kayık döndü. Soruşturma üzerine kayıktaki reis şöyle söyledi:

— «Prensîm, uzun bir müddet dolaştıktan sonra nihayet okyanusun ortasında delice akan büyük bir nehir gibi bir şey gördük. Benim kayığım en arkadaydı. Diğerleri benim önümdeydiler. Onlardan bir tanesi bu yere varır varmaz girdaba karıştı ve bir daha su yüzüne çıkmadı. Ben bu akıntıya kapılmamak için geri dönerek kaçtım.»

Sultan onun bu sözlerine inanmadı. Kendisi ve adamları için derhal 2000 kayığın, su ve erzak için de 1000 kayığın ha-

zırlanmasını emretti. Sonra gaybubeti esasında idareyi bana bırakarak adamlarıyla birlikte bir daha dönmek ve hiçbir hayat işareti vermemeğe üzere okyanus seyahatine çıktı. (Kezâ bk. Kalkaşandı, Suh el-A'şâ, c. 5, s. 294)».

Bazı mütalâalar:

Muhtemelen hükümdar Amerikanın keşfi haberinin rakipleri tarafından duyulmasını istememiş ve böylece seferden dönen kaptanın ümid kırıcı şeyleri ortada, esas hakikatleri de gizli olarak söylemesini temin etmiştir. Bu bakımdan binlerce insandan müteşekkil askerî bir sefer hazırlanmış ve çok muhtemelen eline geçirdiği yerde yerleşmiştir.

Kaptanın söylediği Okyanustaki nehir Amazon olabilir. Brezilya, Unesco veya Amerika Birleşik Devletleri denizaltı seferleri göndererek araştırmalar yapsa belki Amazonun ağzında orada battığı söylenen kayıkların kalıntılarını bulabilirler.

Siyah askerler ile birinci ve ikinci seferlerdeki beyaz Berberilerin bazıları Kristof Kolomb'un seyahatinde karşılaştığı ve ruznâmesinde kaydettiği siyah halkın ecdadı olmalıdır. Kristof Kolomb orada bir-biriyle savaş eden siyah ve kırmızı derili kabileler gördüğünü söyler. Çok muhtemelen Berberiler Batı Afrika'ya en yakın noktada olan Brezilya'ya ulaşmışlardır. Brezilya kelimesi ne Brezilya ve ne de Avrupa dillerinden bir kelimedir. Bu kelime dil âlimlerini (Etimolojist) şaşırtmıştır. Bizim hipotezimiz bunu kolaylıkla açıklamaktadır. Şöyle ki: Berberi kabileleri arasında Birzala isminde bir kabile vardır. Bu kabilenin âzalarının toplu ismi Brazil'dir. O zamanlarda yer isimleri orada yaşayanlardan gelmekteydi. Müslümanların Okyanustaki aramalar dolayısıyla yapmış oldukları seferde Birzala fertlerinden (âzalarından) müteşekkil bir gurup bir yerde yerleştiler. Bu yer muhtemel bir ada idi. Böylece buraya Brazil ismini verdiler. Sonradan bütün bölge bu ismi aldı.

Diğer iyi bilinen bir misâl de Bené Horé adasıdır. (Benî Huvâre Berberi kabilesinden). Bu adaya, portekizliler Kanarya

takım adalarında bulunan Palma'yı ele geçirdikten sonra yeniden isim vermişlerdir. Aynı şekilde Avrupalı seyyahlar tarafından kaydedilen Benemarin adası da Benî Mârin kabîle isminden gelmiş olsa gerektir.

Diğer bir mühim hakikat da Kristof Kolomb'un oğlunun kaydettiği şu husustur:

Kristof Kolomb'un oğlu Hindistan'a Avuranın doğu istikametinde deniz yoluyla gidilebildiği gibi, Avuranın batı istikametinde de deniz yoluyla gidilebileceğinin imkân dahilinde olduğunu babasının Cenova'ya gelen müslüman gemicilerden öğrendiğini, nakleder.

Dil âlimleri Kristof Kolomb'dan evvelki zamanlarda kızıl derililerin dillerinde Arapça asıllı kelimelerin bulunduğunu ortaya çıkarmışlardır. Diğer taraftan Kristof Kolomb Küba kıyılarında havlamayan köpekler görmüştür ki, bunlar da batı Afrika cinsi köpeklerdir. Öyle görülüyor ki eski dünya ile yeni dünya arasında seyri sefer ilk olarak müslümanlar tarafından kurulmuştur.

Tahıllardan Mısır Amerika menşeli olmasına rağmen Avrupa dillerinde İslâmî bir esasa taallük eden kelimelerle ifade edilmiştir. Meselâ: Grano Turco (İtalyanca), Sarazin Corn (İngilizce), Triticum Tircucum (Hollandaca), Trigo de Turkina (İspanyolca), Turkish Heude (İsveççe), Turkie Corns (Fransızca) ve nihayet Türkische Korn (Almanca). Bunun sebebi o zamanlar Türk ve Sarazin kelimelerinin Müslüman kelimesine eş anlamda kullanılmış olmasıdır. Şunu da ilâve etmek gerekir ki Türk dilinde Mısır kelimesi, hem tahıllardan mısır ve hem de devletlerden Mısır devletini ifade etmek üzere iki ayrı anlamda kullanılmaktadır.

Mısır (tahıl) batı Afrika kıyılarından hacılar vasıtasıyla Mısır'a getirilmiş oradan da onu Türkler almışlardır. İşte bütün bunlar Kristof Kolomb'dan önce cereyan etmiş hâdiselerdir.

Bu hususta daha geniş malûmat isteyenler Pensee Chitte'deki makaleme bakabilirler. (Paris, No: 11, 1962, s. 8-14)